

UDK: 35.07 (497.6 Sarajevo) “1945/1995”

Stručni rad

Haris Zaimović

Historijski arhiv Sarajevo

Sarajevo, Bosna i Hercegovina

grundigur@gmail.com

**Sarajevska gradska uprava:
Presjek organiziranja i djelovanja upravnih institucija na
području grada Sarajeva 1945–1995.**

Apstrakt: Proučavanje upravnih institucija Bosne i Hercegovine u sebi usko povezuje kako historijski tako i arhivistički pristup proučavanju. Ono podrazumijeva osvrte i razrade na njihovu strukturu, unutrašnju organizaciju te sve društveno-političke i hijerarhijske uticaje i međusobnu povezanost. Organizacija sarajevske moderne gradske uprave datira od prije 140 godina. Ona je imala dvije razvojne faze u procesu organiziranja i djelovanja: prva faza od 1878. do 1945. godine i druga faza od 1945. do 1995. godine. Druga faza razvoja uprave može se pratiti kroz arhivske fondove uprave koji se po utvrđenim principima formiranja čuvaju u Historijskom arhivu Sarajevo: Narodni odbor grada Sarajeva (1945–1955), Skupština Grada Sarajeva (1969–1995), Narodni odbor Sreza Sarajevo (1945–1966), narodni odbori rejona Sarajevo (1945–1952) i sarajevske gradske općine. Ova građa ima svoje mjesto i značaj u daljem planiranju i razvijanju strategija upravnog, administrativnog, urbanog, privrednog i društvenog razvoja grada Sarajeva.

Ključne riječi: uprava, upravne institucije, arhivski fondovi, grad Sarajevo, Gradski narodni odbor, Skupština Grada Sarajeva, općine, srez, rejoni, Bosna i Hercegovina, djelokrug, nadležnost, organizacija i Historijski arhiv Sarajevo.

Abstract: The study of the administrative institutions of Bosnia and Herzegovina closely links the historical and archival approach of the study. It includes reviews and elaborations on their structure, internal organization, and all socio-political and hierarchical influences and their interconnectedness. The organization of Sarajevo's modern city administration dates back 140 years ago. It had two development phases in the process of organizing and acting: – the first phase from 1878 to 1945 and – the second phase from 1945 to 1995. The second phase can be traced through archive fonds of administrative institutions that are kept in the Sarajevo Historical Archives, according to the established original orders of formation: People's Committee of the City of Sarajevo (1945–1955), Sarajevo City Council (1969–1995), People's Committee of the County Sarajevo (1945–1966), People's Committee of Sarajevo's areas (1945–1952) and Sarajevo city municipalities. However, these archival fonds have their place and significance in further planning and development of the administrative, urban, social and cultural development of the City of Sarajevo.

Key words: administration / government, administrative institutions, archive fonds, city of Sarajevo, People's committee, Sarajevo city council, municipalities, county, areas, Bosnia and Herzegovina, competence, organization, Sarajevo Historical Archives.

Uvod

Razvojem savremene arhivistike počinju se utvrđivati kriteriji za preuzimanje i trajno čuvanje pisane dokumentacije pojedinih ustanova. Povezanost arhivistike i historije upravnih institucija proizilazi iz osnovnog principa arhivistike, a to je *princip provenijencije* – porijekla nastanka spisa.¹ Isključivo, kao najidealniji u pitanju sređivanja i obrade

¹ Neke definicije pojma *provenance* govore da je riječ o stvaraocu, nekoj instituciji koja je svojim djelovanjem stvorila dokumente. Prvobitni poredak, kao jedan aspekt

upravnih arhivskih fondova, jeste princip provenijencije, koji je temelj za formiranje, ili tačnije, očuvanje arhivskog fonda kao uslovno rečeno “prirodne” cjeline, dok se *princip pertinencije* – sadržaj i tema spisa – uglavnom primjenjuje u sređivanju i obradi porodičnih i ličnih arhivskih fondova i zbirki.² Ovi principi su temelj za formiranje jednog arhivskog fonda, njegovo sređivanje, arhivsku obradu i opis.

Sadržaj, valorizacija sačuvanih podataka i struktura arhivskog fonda određeni su njegovim stvaraocem, odnosno institucijom. Povezanost arhivistike s historijom upravnih institucija očituje se i u zahtjevima za informacijom o arhivskoj građi, koju je moguće pružiti jedino u okviru cjeline u kojoj je nastala određena obavijest o njoj.³ To pretpostavlja poznavanje upravnih institucija u njihovoj hijerarhijskoj povezanosti od centralnih do lokalnih upravnih organa, ali i njihovom obliku na različitim razinama (upravni, sudski, finansijski, građevinski itd.). Poznavanje institucija u cjelini neophodno je radi kategorizacije i vrednovanja pojedinih stvaralaca. Osnivanje i prestanak rada institucije

provenijencije, također je neodvojiv od historije institucija, jer se djelatnost jedne institucije svakako odražava u strukturi registraturnoga poslovanja, kojim su stvoreni zapisi klasificirani i arhivirani. Josip Kolanović, “Arhivistika i povijest upravnih institucija”, *Arhivski vijesnik*, Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 34–35/1992, 9–15. Također SAA's archival glossary termin *provenance* definira kao princip koji ima dvije komponente: zapisi iste provenijencije ne smiju se miješati s onima različitog porijekla, a arhivist treba održavati izvorni redosljed u kojem su se zapisi stvarali i čuvali. Potonji se naziva principom izvornog reda (na engleskom *Principle of original order*, a *Registraturprinzip* na njemačkom). Ovo podrazumijeva princip po kojem arhivska građa zadržava svoj poredak koji je uspostavio njen stvaralac da bi sačuvala postojeće veze i dokaznu vrijednost te upotrebljivost svojih informativnih pomagala. Richard Pearce-Moses, *A Glossary of Archival and Records Terminology*, The Society of American Archivists, Chicago, 2005, dostupno na: <http://files.archivists.org/pubs/free/SAA-Glossary-2005.pdf> (8. 10. 2019); također u: Marta Mihaljević i drugi, *Arhivistički rječnik englesko-hrvatski / hrvatsko-engleski*, Radovi Zavoda za informacijske studije, knjiga 30. (Zagreb: FF press, 2015).

² Bosanskohercegovačka iskustva preuzimanja, primopredaje, sređivanja i obrade nekih arhivskih fondova lokalne uprave govore da se nekad u procesu obrade primjenjuje i princip / načelo pertinencije. Razlozi su višestruki, od neadekvatnog vođenja uredskog, registraturnog i arhivskog poslovanja kod stvaraoca do neočuvanosti arhivske građe ili necjelovitog preuzimanja, odnosno djelimičnog preuzimanja arhivskog fonda.

³ Kolanović, “Arhivistika i povijest upravnih institucija”, 9.

te njena unutrašnja organizacija nezaobilazni su elementi uočavanja načina njenog djelovanja.

U periodu svog djelovanja, moderna gradska uprava prošla je niz upravnih, organizacijskih te teritorijalnih promjena u svojim nadležnostima i cjelokupnom radu. Tako su u organizacijskom i institucionalnom pogledu na različitim nivoima nastajale te se gasile upravno-administrativne institucije koje su vršile ili izvršavale političko-upravnu vlast na području teritorija grada Sarajeva i šire. U Historijskom arhivu Sarajevo sačuvani su arhivski fondovi *Narodni odbor grada Sarajeva* (1945–1955), *Skupština Grada Sarajeva* (1969–1995), *Narodni odbor Sreza Sarajevo* (1945–1966), *Narodni odbori sarajevskih rejona* (1945–1952) kao i sarajevske gradske općine: *Stari Grad*, *Centar*, *Novo Sarajevo*, *Novi Grad* itd.

Ovim arhivskim fondovima stvara se cjelovit pregled institucija, stoga je moguće utvrditi: koji su sve stvaraoci stvarali arhivsku građu, kako su stvaraoci, u pojedinim periodima, stvarali akta / spise i uopće kako su njima upravljali te koji su arhivski fondovi, u odnosu na ukupan broj upravnih organa, danas sačuvani. Stručni arhivski poslovi (obrada, sređivanje i opis) značajno su uvjetovani poznavanjem historijata institucija.

Poznavanje strukture i funkcije upravne registrature od nesumnjivog je značaja za sve koji su direktno i indirektno zainteresirani za sačuvanu arhivsku građu institucija koje se istražuju ili potražuju. Istraživanjem razvoja institucija javne uprave nadležnih za stvaranje i upravljanje spisima stvaraju se pretpostavke za pregled stvorene građe i njenog prezentiranja. Nerazdvoživost historije institucija s arhivističkom disciplinom očituje se u svim segmentima arhivistike kao informacijske nauke, što dokazuje struktura savremenih arhivističkih opisnih standarda na međunarodnoj razini: ISAD(G) i ISAAR(CPF).⁴ Tako je poznavanje insti-

⁴ ISAD(G): International Standard Archival Description / Međunarodni standard za opis arhivske građe; ISAAR(CPF): International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families / Međunarodni standard za opis pravnih i fizičkih osoba i porodica. Andrej Rodinis, *Institucije javne uprave u Bosni i Hercegovini 1918-1945: funkcije i upravljanje zapisima*, Doktorska disertacija: Andrej Rodinis. Filozofski fakultet u Zagrebu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009, Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 4.

tucija nužan preduvjet ne samo za sređivanje i obradu arhivske građe već i za utvrđivanje njezine sadržajne fizionomije, vrednovanje i davanje informacija svake vrste.⁵

Historijski presjek formiranja organa gradske uprave Grada Sarajeva

Bosna i Hercegovina u federativnoj Jugoslaviji

Nakon oslobođenja zemlje Bosna i Hercegovina bila je jedna od šest republika novostvorene Federativne Narodne Republike Jugoslavije, odnosno nakon novog ustava iz 1963. godine, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.⁶

Na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a, održanom od 26. do 28. aprila 1945. godine u Sarajevu, donesena je *Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o konstituiranju Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo federalne Bosne i Hercegovine, donesene 1. jula 1944. godine*, kojom se ZAVNOBiH konstituirao u Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine, a njegovo predsjedništvo u Predsjedništvo Narodne skupštine Bosne i Hercegovine.⁷ Na istom zasjedanju donesen je i *Zakon o Narodnoj vladi Bosne i Hercegovine*, kao vrhovnom izvršnom organu u ovoj jugoslavenskoj republici.⁸

⁵ Kolanović, "Arhivistika i povijest upravnih institucija", 14.

⁶ U tom razdoblju je promijenila nekoliko naziva: najprije je u aprilu 1945. godine nazvana Federalna Država Bosna i Hercegovina, donošenjem prvog Ustava 1946. nazvana je Narodna Republika Bosna i Hercegovina, a u "Socijalističku Republiku" preimenovana je kad i ostale jugoslavenske republike, Ustavom iz 1963. godine. Njeni državnopravni temelji zasnivali su se na odlukama koje su donesene na zasjedanjima Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine / ZAVNOBiH-a (1943–1945) i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije / AVNOJ-a (1942–1945).

⁷ Grupa autora, *Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine*, (Sarajevo: Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, 2010), 55.

⁸ Trećim zasjedanjem ZAVNOBiH-a, odnosno istovremeno i prvim zasjedanjem Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, uspostavljena je državna i predstavnička vlast u Bosni i Hercegovini. *Isto*, 56.

U novonastalim uvjetima izgradnje zemlje svi nivoi vlasti i uprave konstituiraju se i formiraju, prije svega, putem i uz pomoć regulatorne i usmjeravajuće djelatnosti saveznih i republičkih organa vlasti. Izgradnja nove vlasti, pa tako i lokalne zajednice, u značajnoj mjeri bila je uvjetovana karakterom društveno-političkog uređenja, načinom upravljanja državnim poslovima, odnosno ranijim iskustvima i ostavštinom te u to vrijeme naglašenim elementima etatizma i centralističkog upravljanja.

Prema odgovarajućim odredbama prvog Ustava FNRJ, koje su kasnije razrađene zakonima i odredbama, lokalna samouprava poznavala je selo, grad, općinu, srez, okrug i oblast kao nivo lokalnog organiziranja. Naime, nakon završetka rata, pa sve do pedesetih godina u Jugoslaviji nije postojao jasan stav o razvoju komunalnog uređenja, odnosno nije bilo općeprihvaćenog političkog i teorijskog stava o koncepciji i razvoju administrativno-teritorijalnih, odnosno kasnije političko-teritorijalnih jedinica – društveno-političkih zajednica. No, pravila se razlika između gradova u sastavu i van sastava sreza. Glavni gradovi republika, pa prema tome ni Sarajevo, nisu ulazili u sastav sreza, okruga, odnosno oblasti.⁹ Republičkim *Zakonom o ustrojstvu narodnih odbora* vlast u Bosni i Hercegovini u svojim nadležnostima vršili su mjesni, sreski, rejonski, gradski i okružni narodni odbori.¹⁰ Okruzi kao posrednici između sreza i republike ukinuti su 1947. godine. Umjesto njih, dvije godine kasnije, formirane su četiri oblasti (Banjalučka, Mostarska, Tuzlanska i Sarajevska). Glavni grad izdvojen je iz sarajevske oblasti i obrazovan je kao posebna administrativno-teritorijalna jedinica.¹¹

Prvi petogodišnji period izgradnje lokalne samouprave poznaje nekoliko faza / perioda i baziraju se donošenju nekoliko zakona: *Zakon o ustrojstvu narodnih odbora u Federalnoj Bosni i Hercegovini* iz 1945. godine, *Opšti zakon o narodnim odborima* iz 1946. godine, *Opšti zakon*

⁹ “Opšti zakon o narodnim odborima”, *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, 43/46.

¹⁰ *Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine*, 18/45.

¹¹ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 16/49.

o narodnim odborima iz 1949. godine te *Zakon o narodnim odborima* iz 1952. godine.¹²

Zakonom iz 1952. godine ukinuti su mjesni odbori, a obrazovane općine, čiju su teritorijalnu osnovu činile stare općine iz 1940. godine. Ovim zakonom ukinute su i oblasti, dok su srezovi kao zajednice općina zadržani. Time su općine, gradovi i srezovi definirani kao lokalne jedinice uprave.¹³ Ovim zakonom uvodi se još jedna promjena – uvođenje dvodimnog sistema, jer se pored političkog predstavničkog tijela uvodi i vijeće proizvođača. Kao predstavničko, tijelo organiziranih proizvođača industrije, poljoprivrede, saobraćaja i trgovine postaje potpuno ravnopravno s gradskim vijećem u svim pitanjima iz nadležnosti narodnog odbora koja se odnose na privredu, finansije i socijalno osiguranje.¹⁴ Promjena je također izvršena u organiziranju izvršne vlasti, gdje su ukinuti izvršni odbori, a uvedeni izvršni organi narodnih odbora, koji su na nivou grada bili savjeti.

Nove promjene u organiziranju lokalne uprave uslijedile su nakon 1955. godine donošenjem saveznog *Opšteg zakona o uređenju opština i srezova*, kojim je podstaknut daljnji razvoj samouprave u općini i srezu kao osnovnim jedinicama lokalne samouprave, a u kojoj grad kao teritorijalna jedinica prestaje da postoji.¹⁵ Donošenjem ovog zakona, kao i saveznog *Zakona o nadležnosti narodnih odbora opština i srezova*,¹⁶ počinje faza izgradnje “komunalnog sistema” u kojem je općina bila koncipirana kao osnovica cjelokupnog mehanizma s naglašenim privrednim

¹² Dušan Milidragović, “Organizovanje i izgradnja narodne vlasti u Sarajevu”, u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – od oslobođenja do samoupravljanja*, tom prvi, (Sarajevo: Istarski arhiv Sarajevo, 1988), 74-75.

¹³ “Zakon o podjeli teritorije Narodne republike Bosne i Hercegovine na srezove, gradove i opštine”, *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 11/52. Po ovom zakonu gradovi u Bosni i Hercegovini bili su Sarajevo, Banja Luka, Mostar, Tuzla i Zenica. Ovaj zakon pored grada uvodi i pojam gradske općine.

¹⁴ Dušan Milidragović, “Narodna vlast”, u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – uvođenje samoupravljanja*, tom drugi, (Sarajevo: Istarski arhiv Sarajevo, 1990), 177.

¹⁵ *Službeni list FNRJ*, 26/55.

¹⁶ Isto. 34/55.

funkcijama i ekonomskom samostalnošću, dok srez ima koordinativnu funkciju u odnosu na općine te osigurava kontrolu zakonitosti nad radom općinskih organa i usmjerava privredni i društveni razvoj na svojoj teritoriji.¹⁷ Savezni zakon utvrdio je da se republičkim zakonom¹⁸ utvrđuje koje općine čine jedinstvena područja grada – s obzirom na to da se grad kao posebna te jedinstvena urbanistička i komunalna cjelina jednostavno nije mogao zanemariti.

Shodno ovim zakonima broj srezova i općina u Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini, njihovim ukрупnjavanjem, znatno se smanjuje.¹⁹ Općine su se sve više osamostaljivale i širile svoje nadležnosti, kako na račun sreza, tako i na račun Republike. Tako je do donošenja Ustava SFRJ od 1963. godine u Bosni i Hercegovini ostalo svega šest sreza i 106 općina koje su se teritorijalno stabilizirale.²⁰ Donošenje Ustava SR Bosne i Hercegovine 1963. godine koji potpunije određuje ustavni položaj općine, otvoren je put daljoj političko-teritorijalnoj reorganizaciji koja je dovela do toga da se 1966. godine ukidaju srezovi.²¹ Poslovi iz nadležnosti sreza preneseni su na djelokrug općinskih skupština i njihovih organa te u djelokrug Republike i njenih organa (manji dio). Time je lokalna samouprava postala jednostepena te se još više osamostalila. Ovo je otvorilo put ponovnom uspostavljanju grada Sarajeva kao lokalne samoupravne jedinice.

¹⁷ Milidragović, „Narodna vlast“, 189-190.

¹⁸ „Zakon o području sreza i opština u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini“, *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 17/55.

¹⁹ Novom reorganizacijom u Jugoslaviji 1955. godine formirano je 107 sreza i 1479 općina (skoro 3 puta manje nego prethodno stanje). Do 1968. godine ovaj broj općina još će se više smanjiti – na 500. Bosna i Hercegovina do 1955. godine broji 66 sreza, 5 gradova, 54 gradske općine i 361 općinu. Nakon 1955. godine broji 15 sreza: Banja Luka, Bihać, Brčko, Derventa, Doboj, Goražde, Jajce, Livno, Mostar, Prijedor, Sarajevo, Trebinje, Tuzla, Zenica i Zvornik. Ovaj broj sreza 1957. godine dodatno će se smanjiti ukidanjem sreza Derventa i Trebinje. U konačnici do 1966. godine djelovalo je šest sreza: Banja Luka, Bihać, Doboj, Mostar, Sarajevo i Tuzla. Ovom reorganizacijom, odnosno ukрупnjavanjem, ukinuto je preko 60 sreza i 170 općina u Bosni i Hercegovini.

²⁰ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 47/62.

²¹ Ukidanje sreza izvršeno je Ustavnim zakonom koji je Skupština SR Bosne i Hercegovine usvojila 1966. godine. *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 14/66.

Ovakvo upravno uređenje Bosna i Hercegovina će zadržati sve do raspada SFRJ. Na popisu iz 1971. godine, SR Bosna i Hercegovina sastojala se iz 107 općina, a na popisima iz 1981. i 1991. godine, brojala je 109 općina.

Teritorijalne promjene u Bosni i Hercegovini, koje se odnose i na Sarajevo, nose nekoliko karakteristika. Promjene su bile vrlo česte (iz usitnjavanja u ukрупnjavanje) i očigledno nisu dovoljno proučavane i razmatrane. Također su u početku teritorijalne promjene bile podređene uglavnom dosljednom sprovođenju odluka centralnih (saveznih i republičkih) organa uprave od strane nižih organa (etatizirani pristup izgradnji uprave). Uvođenjem samoupravljanja te smanjivanjem državnih ovlaštenja u privredi, rasli su zahtjevi i potrebe za proširivanjem nadležnosti lokalnih organa vlasti u kojima se one lagano transformiraju u samoupravne teritorijalne jedinice. Jačanjem njihove materijalne osnove osiguravao se i njihov samostalniji razvoj.

Uprava grada Sarajeva 1945–1995.

Odmah po oslobođenju Sarajevo je kao grad i kao političko-teritorijalna jedinica izdvojen u posebno i jedinstveno područje vlasti. Formirana je nova gradska vlast – Gradski narodni odbor.²² Na samom početku grad je bio podijeljen na devet kvartova.²³ Nedugo zatim izvršena je nova podjela grada na rejone (četiri rejona: I, II, III i IV) koji su bili administrativno-teritorijalne jedinice te su imali svoje rejonske narodne odbore sa suženom samostalnošću u djelovanju.

Unutrašnja organizacija bila je uređena posebnom naredbom Vlade NR Bosne i Hercegovine iz 1946. godine.²⁴ U okviru Gradskog narodnog odbora (GNO) formirano je 9 odjeljenja i jedna komisija koji

²² Odluka Predsjedništva ZAVNOBIH-a br. 228/45 od 20. aprila 1945. godine. Milidragović, „Organizovanje i izgradnja“, 75.

²³ I. Centar, II. Bjelave, III. Kovači, IV. Vratnik, V. Bistrik, VI. Čobanija, VII. Kovačići, VIII. Marijindvor, IX. Novo Sarajevo.

²⁴ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 44/46.

su pokrivali unutrašnje poslove, finansije, trgovinu, prosvjetu, gradnju, zdravstvo, socijalnu politiku, ishranu, poljoprivredu i veterinu. Nakon 1949. godine formiraju se komisije i povjereništva, a unutar njih savjeti.²⁵ Unutrašnja struktura i organizacija rejonskih narodnih odbora odgovarala je strukturi i organizaciji gradskog, s tim što je njihova u početku bila manje razvijena. Izvršni organ GNO-a bio je njegov Izvršni odbor koji je imao i položaj upravnog organa te ostvarivao zadatke i poslove GNO-a kao predstavničkog tijela.

Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Bosne i Hercegovine iz 1947. godine područje grada je prošireno usljed čega su granice rejona pomjerene, a nedugo zatim formira se i još jedno naselje koje će prerasti u peti rejon.²⁶ Rejonski narodni odbori su imali svoje budžete i od početka 1947. godine bili su sve samostalniji. Gradski i rejonski narodni odbori bili su organizirani na principu jedinstva vlasti, odnosno sve funkcije koje vrši državna vlast, zakonodavna, izvršna i druge, bile su koncentrirane u odboru kao predstavničkoj skupštini, koji je postavljao, razrješavao ili smjenjivao organe poput izvršnih odbora, sudova, organa uprave, zatim direktore i druge rukovodioce državnih preduzeća, ustanova, komunalnih i drugih službi u gradu.²⁷

Donošenjem trećeg, *Opšteg zakona o narodnim odborima* 1952. godine, u Sarajevu dolazi do značajnih izmjena u organizaciji uprave. Kao jedinice samouprave formiraju se općine, a Sarajevo se ponovo znatno proširuje i pravi se razlika između užeg i šireg gradskog područja te u sastav grada ulaze tri općine. Uvodi se dvodomni sistem gdje pored političkog predstavničkog tijela – Gradskog vijeća – djeluje i Vijeće proizvođača.

Opštim zakonom o uređenju opština i srezova iz 1955. godine grad Sarajevo kao teritorijalna jedinica prestaje da postoji. Uže područje grada čine tri općine: Stari Grad, Centar i Novo Sarajevo, a šire područje:

²⁵ Nakon donošenja drugog Opšteg zakona o narodnim odborima. *Službeni list FNRJ*, 49/49.

²⁶ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 29/47.

²⁷ Milidragović, "Organizovanje i izgradnja", 92-93.

Ilidža i Vogošća. Novonastalom situacijom srez se pojavljuje kao faktor koji usklađuje djelatnost općina na području grada te donosi određene planove, propise i programe i određuje učešća općina u osiguravanju sredstava za izvršavanje poslova od interesa za grad kao cjelinu. Bitno je naglasiti da Narodni odbor Sreza Sarajevo djeluje i funkcionira od samog početka uspostave nove vlasti 1945. godine, ali tek zakonom iz 1955. godine on dobija značajne upravno-administrativne, komunalne i druge ingerencije.

Statutom sreza Sarajevo obrazovano je Gradsko vijeće koje nije bilo istovjetno niti je predstavljalo bivši Gradski narodni odbor.²⁸ Ono nije imalo svoje savjete, stručne službe niti izvršne organe niti je moglo donositi rješenja u upravnom postupku, nego su to mogli činiti samo organi uprave u srezu i općinama.²⁹ To tijelo je bilo samo "intermedijalni organ" općinske i sreske uprave i jedna vrsta koordinativnog tijela. Ono jeste bilo predstavničko tijelo, ali bez svoje administracije i izvršnog aparata. Kod ovakvog položaja Gradskog vijeća, općine na području grada sve više dobivaju na značaju te postaju glavna političko-teritorijalna samoupravna organizacija. Uvođenjem tzv. komunalnog sistema grad Sarajevo se spojio sa Sarajevskim srezom. Koristeći se svjetskim iskustvima u koncipiranju tog sistema umnogome je za primjer uzet tip Velike Britanije, odnosno anglosaksonski komunalni tip samouprave, koji je u to doba bio najrazvijeniji u svijetu i tada predstavljao značajno dostignuće.³⁰

Tadašnjim Statutom sreza Sarajevo određeno je da Gradsko vijeće grada Sarajeva (GVGS) donosi propise i druge akte za čije je donošenje nadležno za jedinstveno područje grada Sarajeva, također da usklađuje djelatnosti općina grada u komunalnim i drugim poslovima od zajedničkog interesa. Određeno je također da ovo tijelo može svojom odlukom odrediti da općine na jedinstvenom području grada učestvuju

²⁸ *Službeni glasnik sreza Sarajevo*, 21/56.

²⁹ Član 13. stav 3. Opšteg zakona o uređenju opština i srezova iz 1955. godine.

³⁰ Dragutin Kosovac, "Grad u srezu", u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – uvođenje samoupravljanja*, tom drugi, (Sarajevo: Istorijski arhiv Sarajevo, 1990), 240.

dijelom sredstava svojih budžeta u finansiranju pojedinih službi te komunalnih i drugih djelatnosti koje su od značaja za gradsko područje.³¹

Po donošenju Ustava SR Bosne i Hercegovine 1963. godine, u svega nekoliko godina krenulo se u fazu smanjivanja broja, a potom i gašenja srezova. Po mišljenju nekih savremenika smatralo se da sa funkcijama koje su vršili srezovi koče razvoj općine kao osnovne društveno-političke zajednice.³² Godine 1966. srezovi su ukinuti i srez Sarajevo prestao je sa radom u junu 1966. godine.³³ Ovim aktom općine su se još više osamostalile s obzirom na to da je uprava postala jednostepena. Na području grada Sarajeva bile su labavo povezane putem Gradskog vijeća čiji djelokrug nije bio proširen. Nedugo zatim se uvidjelo da je to suviše negativno uticalo na razvoj i život grada.³⁴

S obzirom na to da se pokazala potreba za stvaranjem jedinstvenog gradskog jezgra, 1969. godine jednim amandmanom na Ustav SR Bosne i Hercegovine, a kasnije i posebnim *Zakonom o gradu*, konstituiran je grad Sarajevo i ustanovljena njegova Skupština.³⁵ Organizacija novostvorene Skupštine grada Sarajeva (SGS) pratila je Ustavom iz 1963. godine uvedena vijeća Skupštine SR Bosne i Hercegovine te su je činila četiri vijeća: Gradsko vijeće SGS-a, Privredno vijeće SGS-a, Prosvjetno-kulturno vijeće SGS-a te Socijalno-zdravstveno vijeće SGS-a.

Shodno ustavnim promjenama iz 1974. godine, dolazi do nove reorganizacije Skupštine SR Bosne i Hercegovine pa tako i Skupštine grada Sarajeva, koju sada čine tri vijeća: Vijeće udruženog rada SGS-a, Vijeće mjesnih zajednica SGS-a (od 1982. godine Vijeće opština SGS-a) i

³¹ Ljubo Kojo, "U gradskom vijeću 1955–1961. godine", u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – uvođenje samoupravljanja*, tom drugi, (Sarajevo: Istorijski arhiv Sarajevo, 1990), 245.

³² Milidragović, "Narodna vlast", 199.

³³ Ukidanje srezova izvršeno je Ustavnim zakonom koji je Skupština SR Bosne i Hercegovine usvojila na svom zasjedanju 27. aprila 1966. godine. *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 14/66.

³⁴ Kosovac, "Grad u srezu", 243.

³⁵ "Amandman XVII na Ustav Bosne i Hercegovine i Zakon o gradu koji ima više opština", *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 14/69. "Zakon o gradu koji ima više opština", *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 99/69.

Društveno-političko vijeće SGS-a.³⁶ Ovakva organizacija zadržana je do 1990. godine. Ova vijeća imala su zajedničke i odvojene sjednice te također kombinirane zajedničke sjednice od dva vijeća. Određene odluke su se donosile uz saglasnost pojedinih ili svih gradskih općina. Izvršni organ Skupštine bio je njen Izvršni odbor, a djelovale su i stalne i povremene komisije te sekretarijati (upravni organi Skupštine), stručne službe Skupštine, kao i Sekretarijat skupštinskih poslova.³⁷

Ustavnim amandmanima 1989. i 1990. godine napušteno je dotadašnje favoriziranje društvenog sistema privrede te je uveden princip podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, u odnosu na dotadašnje jedinstvo vlasti, tako da je Izvršno vijeće preimenovano u Vladu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Nakon održanih prvih višestranačkih izbora u Bosni i Hercegovini 1990. godine Skupština Grada Sarajeva postaje jednodomna i takva ostaje do 1995. godine, gdje se nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma ukida dotadašnja političko-teritorijalna i upravna organizacija Republike Bosne i Hercegovine i stvara nova.

Gradski organi uprave 1945–1995. – djelokrug i organizacija

Narodni odbor grada Sarajeva / Gradski narodni odbor

Sarajevo, i kao grad i kao političko-teritorijalna jedinica, izdvojen je 1945. godine u posebno i jedinstveno područje vlasti. Prvi zvanični organ vlasti formiran je 19. aprila 1945. godine kao Gradski narodnooslobodilački odbor.³⁸ Zadatak ovog odbora bio je saniranje ratne štete te norma-

³⁶ "Poslovnik Skupštine grada Sarajeva", *Službene novine grada Sarajeva*, 11/74.

³⁷ Sekretarijati za unutrašnje poslove, narodnu odbranu, inspekcijske poslove, prostorno uređenje, privredu i finansije, društvene djelatnosti te opštu upravu i izvršenje budžeta. "Odluka o organima Skupštine grada Sarajeva", *Službene novine grada Sarajeva*, 11/74.

³⁸ Naziv "narodnooslobodilački odbor" zadržao se izvjesno vrijeme i poslije oslobođenja Sarajeva, da bi termin "oslobodilački" postepeno iščezao, pošto su novi organi vlasti završetkom rata izvršili svoju oslobodilačku misiju. Prvi propis o narodnim odborima bio je Zakon o ustrojstvu narodnih odbora u Federalnoj Bosni i Hercegovini, koji je donijelo Predsjedništvo Narodne skupštine Bosne i Hercegovine. Milidragović, "Organizovanje i izgradnja", 75.

lizacija stanja u gradu. Od 21. jula / srpnja 1945. godine djeluje novoi-zabrani Gradski narodni odbor grada Sarajeva (GNO). Prema *Zakonu o teritorijalnoj podjeli Federalne Bosne i Hercegovine na okruge, srezove i područja mjesnih narodnih odbora* Bosna i Hercegovina je podijeljena na sedam okruga, a grad Sarajevo na osnovu člana 4. dobija poseban status te se izdvaja u posebno područje narodne vlasti i dijeli na četiri rejona kao područje narodnih odbora.³⁹ *Uredbom o određivanju područja narodnih odbora i ustanovljavanju sjedišta mjesnih narodnih odbora* tačno su određene granice grada Sarajeva, kao posebnog područja (član 2) i granice rejon-skih narodnih odbora u Sarajevu.⁴⁰ Predstavničko tijelo Narodnog odbora grada Sarajeva (Gradski narodni odbor – GNO) bili su njegovi odbornici, a egzekutivu, nakon konstituiranja, činili su odjeljenja za: unutrašnje poslove, finansije, industriju, trgovinu i snabdijevanje, poljoprivredu, šumarstvo, građevine, socijalnu politiku, narodno zdravlje te prosvjetu.

Uredbom o reorganizaciji upravnog aparata gradskih narodnih odbora Sarajevo, Banja Luka, Tuzla i Zenica i regionalnih narodnih odbora u Sarajevu iz februara / veljače 1949. godine, egzekutivu GNO-a čini Izvršni odbor.⁴¹ Njega čine: Gradska planska komisija, Gradska kontrolna komisija, Povjereništvo za trgovinu i snabdijevanje, Povjereništvo za komunalne poslove, Povjereništvo za industriju i zanatstvo, Povjereništvo za finansije, Povjereništvo rada, Povjereništvo za prosvjetu i kulturu, Povjereništvo za narodno zdravlje i Povjereništvo za socijalno staranje. Uz povjereništva osnivali su se i savjeti kao pomoćna tijela uprave.

Izvršni odbor je imao i sekretarijat kao aparat opće uprave i organ koji je vršio koordinaciju između povjereništava. U njemu su se nalazili: Personalno odjeljenje, Organizaciono-upravno odjeljenje, Odsjek narodne odbrane, Ured za građanska stanja i katastarski ured, Pravna služba, Služba privredne koordinacije i evidencije, Služba opšte administracije i Odsjek za štampu.

³⁹ *Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine*, 11/45.

⁴⁰ Isto. 27/45.

⁴¹ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 5/49.

Dalja etapa u djelovanju i organizaciji Gradskog narodnog odbora bilo je uvođenje tzv. komunalnog sistema u Jugoslaviji. *Zakonom o sprovođenju reorganizacije narodnih odbora*,⁴² *Zakonom o podjeli teritorije Narodne Republike Bosne i Hercegovine na srezove, gradove i opštine*⁴³ te *Zakonom o narodnim odborima gradova i gradskih opština*⁴⁴ iz 1952. godine dolazi do nove podjele područja grada Sarajeva i reorganizacije uprave. Ovim zakonima ukidaju se rejoni i formiraju općine. Pored gradskog područja, u Sarajevu su postojale općine na širem području: Dolac, Ilidža i Vogošća.

Narodni odbor grada Sarajeva sada su činili Gradsko vijeće i Vijeće proizvođača. Njegovi zadaci bili su da usmjerava i osigurava privredni, komunalni, socijalni i kulturni razvitak općine, samostalno donosi svoj budžet, samostalno donosi društveni plan grada te vrši raspodjelu i upotrebu viška rada, kao i drugi privredni zadaci. Izvršavanje upravnih poslova iz pojedinih oblasti povjereno je savjetima za: privredu, komunalne poslove, prosvjetu i kulturu, narodno zdravlje i socijalnu politiku te unutrašnje poslove, kao i stalnim komisijama: za društveni plan i finansije, za organizaciona pitanja, za molbe i žalbe te za borbu protiv privrednog kriminala.

Izvršena je reorganizacija državne uprave grada, tako što su umjesto povjereništava formirana odjeljenja (za privredu, komunalne poslove, prosvjetu i kulturu, zdravlje i socijalnu politiku), uprave (za unutrašnje poslove, za prihode te za distribuciju stambenih i poslovnih prostorija) i Sekretarijat Narodnog odbora u čijem sastavu je bilo jedno odjeljenje, pet odsjeka, dva ureda i pravna služba. Narodni odbor grada Sarajeva imao je i svoj statut, koji je donosio na zajedničkoj sjednici oba svoja vijeća, a kojim se određivala unutrašnja organizacija, nadležnosti i raspodjela poslova pojedinih organa, kao i odnos GNO-a sa preduzećima, službama i ustanovama koje je osnivaio.⁴⁵

⁴² Isto. 11/52.

⁴³ Isto.

⁴⁴ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 18/52.

⁴⁵ Milidragović, "Narodna vlast", 180.

Gradski narodni odbor grada Sarajeva djelovao je do 1955. godine kada nakon proglašenja novog *Zakona o sprovođenju novog uređenja opština i srezova* prestaje s radom. Njegove ingerencije preuzimaju gradske općine i srez Sarajevo.

* * *

Administrativno poslovanje u narodnim odborima na području Bosne i Hercegovine jednoobrazno je ustrojeno i primjenjivano na osnovu *Poslovnog pravilnika o jednoobraznom administrativnom poslovanju narodnih odbora*, kojim je regulirano rukovanje službenim aktima, zatim sistem vođenja knjiga, kao i cijela procedura od momenta stvaranja akta pa do njegovog arhiviranja.⁴⁶ Pravilnik je proširen 1947. godine *Naredbom o administraciji i unutrašnjem poslovanju sreskih i gradskih izvršnih odbora, njihovih organa i ustanova*.⁴⁷

Arhivski fond Gradskog narodnog odbora jeste prvorazredna arhivska građa gradske uprave sačuvana u cijelosti.⁴⁸ Ovaj fond čine spisi (akti, predmeti i dokumentacija) koji se odnose na upravljanje narodnom imovinom te komunalnim, trgovačkim, zanatskim, kulturnim, prosvjetnim i drugim važnim pitanjima za grad Sarajevo. Tu se nalazi i razna tehnička dokumentacija, građevinske dozvole, personalni spisi te dokumentacija o ratnim štetama, konfiskaciji i nacionalizaciji, kao i razni izvještaji i rješenja (osnivanje škola i preduzeća, stambena pitanja, privatne trgovačke i zanatske radnje, dodjela socijalne i druge vrste pomoći, stipendije, prenos nekretnina itd.).

Knjige ovog arhivskog fonda čine: povjerljivi i obični protokoli, imenski registri, indeksi, personalne knjige. Značajnu građu čine zapisnici, izvještaji i analize Izvršnog odbora te raznih tijela koja su djelovala

⁴⁶ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 27/45.

⁴⁷ Isto. 52/47.

⁴⁸ Naziv fonda: Narodni odbor grada Sarajeva ili Gradski narodni odbor; Signatura: GNO-106; Vremenski raspon: građa je potpuna 1945–1955; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica, ćirilica; Stepennost: registraturno sređen, sumarno-analitički obrađen; Količina: 670 arhivskih kutija i 350 knjiga.

u sklopu Narodnog odbora, kao i zapisnici sa sjednica GNO-a. Za ovaj arhivski fond urađen je sumarno-analitički inventar.

Narodni odbori rejona grada Sarajeva (I, II, III i IV rejon)

Podjela grada na četiri rejona izvršena je 16. maja 1945. godine te su formirani rejonski narodni odbori. Peti rejon formiran je u septembru 1949. godine. Rejoni su bili administrativno-teritorijalne jedinice koje su se obrazovale u većim gradovima. Obavljali su određene lokalne upravne i administrativne poslove od interesa za gradske i više državne organe. U početku, rejonski narodni odbori imali su suženu samostalnost, koja će vremenom sve više jačati. Zapravo, sve vrijeme rada GNO-a i rejonskih narodnih odbora problem je bilo jasno razgraničenje nadležnosti – posebno je u praksi bilo teško podijeliti ovlaštenja i poslove između organa grada i rejona.⁴⁹

Unutrašnja struktura i organizacija rejonskih narodnih odbora, posebno njihovih izvršnih organa, odgovarala je strukturi i organizaciji GNO-a, s tim što se njihova organizacija razvijala postepeno. Kako je to bio slučaj u GNO-u, u rejonskim odborima obrazovali su se odsjeci, odnosno odjeljenja za pojedine oblasti uprave, a broj njihovih organizacionih jedinica je do 1950. godine postepeno rastao (nisu ih svi rejoni imali isti broj i nisu se svi istovremeno formirali – to su bili odsjeci za: unutrašnje poslove, industriju i zanatstvo, komunalne poslove, finansije, prosvjetu, zdravlje, socijalnu politiku i radne odnose).⁵⁰ Njima su rukovali povjerenici koji su bili članovi izvršnih odbora. Po odluci GNO-a rejonski narodni odbori su u svojoj nadležnosti imali širok krug poslova, i to u svim oblastima državnog upravljanja.⁵¹ Reorganizacijama državne uprave sve je više poslova (u procesu decentralizacije) prenošeno upravo na rejonske odbore. Kao i GNO, rejonski odbori su donosili svoje budžete. Pomjeranjem granica

⁴⁹ Milidragović, "Organizovanje i izgradnja", 86-87.

⁵⁰ Isto. 77-78, 80.

⁵¹ Posebna odluka Gradskog narodnog odbora usvojena na zasjedanju 17. februara 1946. godine.

teritorije grada Sarajeva automatizmom su se pomjerale i granice sarajevskih gradskih rejona. Novom reorganizacijom državne uprave 1952. godine, rejoni i njihovi narodni odbori ukinuti su te su formirane općine.⁵²

* * *

Arhivska građa narodnih odbora rejona Sarajeva danas se čuva u Historijskom arhivu Sarajevo u okviru fonda pod nazivom *Narodni odbor I. rejona Sarajevo, Narodni odbor II. rejona Sarajevo, Narodni odbor III. rejona Sarajevo i Narodni odbor IV. rejona Sarajevo*.⁵³ Za rejonske odbore vrijedili su isti propisi za sistem administracije i unutrašnjeg poslovanja kao i za Gradski narodni odbor. Jedina napomena bila je da umjesto registra brojeva nadležstava, ustanova, imenskog registra lica, koji su predviđeni za sreske i gradske izvršne odbore, rejonski izvršni odbori mogu voditi kartoteku uz djelovodni protokol za običnu poštu, a prema potrebi mogu pored kartoteke voditi i spomenute registre. Kartoteka se vodi na osnovu djelovodnika, abecednim redom.

Arhivska građa narodnih odbora rejona Sarajeva preuzeta je od Skupštine Opštine Centar Sarajevo 1968. godine. Ovi arhivski fondovi tretiraju se kao posebne fondovske cjeline. No, svi doneseni zakoni, naredbe, uredbe i pravilnici, bez izuzetka, odnose se na sva četiri narodna odbora. Narodni odbori od I do IV rejona sređeni su prema njihovoj provenijenciji. Arhivska građa Narodnog odbora V rejona Sarajevo ne nalazi se u pohrani Historijskog arhiva Sarajevo.

Arhivska građa sadrži povjerljivu arhivu, spise u vezi s organizacijom rada, izvršavanjem zadataka postavljenih od viših upravnih organa, potom razne izvještaje o radu ustanova i preduzeća na teritoriji rejona.

⁵² "Zakon o sprovođenju reorganizacije narodnih odbora", *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 11/52.

⁵³ Naziv fonda: Narodni odbor I. rejona Sarajevo, Narodni odbor II. rejona Sarajevo, Narodni odbor III. rejona Sarajevo i Narodni odbor IV. rejona Sarajevo; Signatura: NO/I-284, NO/II-285, NO/III-286, NO/IV-287; Vremenski raspon: građa je potpuna 1945–1952; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica i ćirilica; Stepennost: registraturno sređen, sumarno i sumarno-analitički obrađen; Količina: cca 300 arhivskih kutija i cca 300 knjiga.

Potom su tu spisi vezani za upravljanje narodnom imovinom te komunalne, trgovačke, zanatske, kulturne, prosvjetne i druge potrebe na terenu. U sklopu ovog arhivskog fonda također se nalaze različita rješenja i dozvole (za stanove, posredovanje radnika, novčanu pomoć, vođenje zanatskih i trgovačkih radnji, prenos prava vlasništva nekretnina itd.), potom personalna dokumentacija te završni računi. Knjige sadrže povjerljive protokole, obične protokole, protokole stambenog odjeljenja te protokole odjeljenja za radne odnose. Tu su također razni registri, poput registra radničkih knjižica, zanatskih radnji te razne evidencije i zapsnici izvršnih odbora i sjednica narodnih odbora.

Građa je registraturno sređena, postoje urađeni sumarno-analitički inventari te također inventari stambenih odjeljenja narodnih odbora sarajevskih rejona.

Narodni odbor Sreza Sarajevo

Neposredno po oslobođenju 1945. godine, Zakonom o teritorijalnoj podjeli Federativne Bosne i Hercegovine, Sarajevski okrug dijelio se na 12 srezova i grad Sarajevo. Formiranje srezova značilo je okupljanje općina oko centra koji ima neku gravitacionu moć, pa je u slučaju Sarajeva to nedvojbeno značilo uključenje sarajevskih gradskih općina i osam tzv. planinskih vrlo prostranih, tada nerazvijenih općina.⁵⁴ U nadležnosti Narodnog odbora Sreza Sarajevo bila su mjesta oko Sarajeva jer je grad Sarajevo sa svojom teritorijom, do 1955. godine, bio izuzet iz područja sreza. Tokom razvoja i reorganizacijama uprave u Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini područje Sarajevskog sreza svojom teritorijom sve je više raslo i na koncu prerاسlo u veličinu nekadašnjeg okruga, odnosno oblasti.⁵⁵

⁵⁴ Trnovo, Kalinovik, Ulog, Pale, Prača, Sokolac, Hadžići i Srednje.

⁵⁵ Organizacione i teritorijalne promjene u to su doba bile dosta česte. Tako je 1958. godine ukinuta općina Prača, a Sarajevskom srezu su pripojene općine Olovo i Han Pijesak, iste godine općina Stari Grad pripojena je općini Centar, a godine 1960. ukinute su općine Ulog i Srednje, dalje 1962. godine Sarajevskom srezu pripojeno je područje Goraždanskog i Zeničkog sreza, pa su u sastav Sarajevskog sreza, pored Sarajevske, ušle općine iz Drinske i Zeničko-travnike regije.

Samim tim rastao je i broj općina koje su bile u njegovom sastavu.

Značajnu upravnu ulogu srez dobija zakonima iz 1955. godine gdje je došlo do ukidanja GNO-a čije ingerencije preuzimaju upravo Srez Sarajevo i sarajevske gradske općine. Narodni odbor Sreza Sarajevo usklađivao je djelatnost narodnih odbora općina sa područja grada, posebno u komunalnim i drugim poslovima koji su bili od zajedničkog interesa za jedinstveno područje grada. U tu svrhu NO Sreza Sarajevo donosi propise, generalni urbanistički plan i regulacioni plan grada, utvrđuje perspektivni plan i godišnji program izgradnje komunalnih objekata, te osniva pojedine ustanove u gradu i određuje učešće općina u osiguravanju sredstava za izvršavanje poslova od interesa za grad kao cjelinu.⁵⁶ Srez je svojim statutom, za vršenje navedenih poslova, obrazovao Gradsko vijeće koje su činili članovi Sreskog vijeća i Vijeća proizvođača sreza, koji su izabrani, odnosno delegirani s područja grada Sarajeva, kao članovi narodnih odbora gradskih općina i sreza. Predsjednik Gradskog vijeća grada Sarajeva bio je istovremeno i potpredsjednik Sreza Sarajevo.

Unutrašnju organizaciju upravnih organa NO Sreza Sarajevo činili su: Sekretar NO-a (Personalni odsjek, Administrativna inspekcija, Kabinet predsjednika te Biro sekretara), potom sekretarijati za: unutrašnje poslove (koji određuje Državni sekretar za unutrašnje poslove NR Bosne i Hercegovine), opću upravu i budžet, privredu, građevinsko-komunalne poslove, prosvjetu i kulturu te zdravlje i socijalno staranje.⁵⁷ Svaki sekretarijat imao je više odsjeka. Također organizacione jedinice čine uprave prihoda i puteva, potom katastarski uredi u općinama sreza, Zavod za planiranje, Zavod za statistiku i evidenciju, Sreski javni pravobranilac, Biro za posredovanje rada te poseban Biro za poslove Gradskog vijeća koji se u početku sastojao od Pravnog odsjeka, Odsjeka za urbanizam i Referata za komunalne poslove.

⁵⁶ Kosovac, "Grad u srezu", 242.

⁵⁷ "Odluka o unutrašnjoj organizaciji upravnih organa Narodnog odbora", *Službeni glasnik sreza Sarajevo*, 1/55.

Odluka o proglašenju ustavnog zakona o ukidanju srezova donesena je 1966. godine te je Srez Sarajevo prestao s radom 30. juna / srpnja te godine. Poslovi iz njegove nadležnosti preneseni su u nadležnost općinskih i republičkih organa.

* * *

Arhivski fond *Narodni odbor Sreza Sarajevo* jeste arhivska građa od posebnog značaja za rekonstrukciju svih vidova rada i aktivnosti na području sarajevske regije.⁵⁸ Ovaj arhivski fond preuzet je od Skupštine Opštine Centar Sarajevo 1981. godine, a dio koji se odnosi na eksproprijacije 1995. godine.

Riječ je o spisima sekretarijata i njihovih odsjeka, raznih kabineta, potom građi sreskih ureda i zavoda, javnog pravobranilaštva, tu su zapisnici sjednica sreskih vijeća / Skupštine itd. Građu čine opća, finansijska, povjerljiva i personalna dokumentacija, izvještaji, zapisnici, rješenja, odluke, analize, uredbе, naredbe i evidencije. Tu je i građa raznih firmi u sastavu NOS-a, završni računi itd. Značajan dio građe čini i razna tehnička dokumentacija. Knjige čine protokoli (povjerljivi i opći), razne evidencije, upisnici (Javno pravobranilaštvo), budžeti, završni računi, imenski, zadružni registri te registri ugostiteljskih preduzeća i radnji te privatnih zanatlija, razne matične knjige, indeksi itd.

Građa je registraturno sređena te je urađen sumarni inventar za svaku arhivsku jedinicu (arhivske kutije i knjige). Također je urađen i spisak tehničkih prijema i ostale dokumentacije vezane za objekte građene na području Sreza Sarajevo.

⁵⁸ Naziv fonda: Narodni odbor Sreza Sarajevo ili Sreski narodni odbor; Signatura: NOS-511; Vremenski raspon: građa je potpuna 1945–1966; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica i ćirilica; Stepен sređenosti: registraturno sređen, sumarno obrađen; Količina: 1172 arhivskih kutija, 385 knjiga, 250 fascikli.

*Skupština Opštine: Centar Sarajevo, Stari Grad,
Novo Sarajevo i Novi Grad Sarajevo*

Republičkim *Zakonom o području srezova i opština u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini* na području grada Sarajeva formirano je pet općina: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo (u užem području) te Ilidža i Vogošća (na širem području).⁵⁹ Novo uređenje općina i srezova regulirano je posebnim *Zakonom o sprovođenju novog uređenja opština i srezova*.⁶⁰ Ove općine od 1952. godine funkcioniraju kao narodni odbori.

Godine 1958. Narodnom odboru Centar pripaja se Narodni odbor Stari Grad i takva podjela trajala je do novembra 1978. godine kad se Općina Stari Grad ponovo izdvaja u administrativnu upravnu cjelinu. Iste godine u augustu od Općine Novo Sarajevo izdvaja se dio teritorije i stvara se nova Općina Novi Grad Sarajevo (u početku naziv općine bio je Sarajevsko Polje).

Ukidanjem Gradskog narodnog odbora 1955. godine, potom ukidanjem uprave Sreza 1966. godine, općine su jačale svoje nadležnosti i samostalnost u radu. Njihovo međusobno povezivanje prepušteno je tada njihovom nahođenju.⁶¹ Ovim reorganizacijama težište se stavljalo na općinu kao osnovnu teritorijalnu jedinicu – zajednicu. Skoro sve ingerencije Sreza i bivšeg GNO-a pripale su gradskim općinama. Ustavne reforme i reorganizaciju republičke uprave (predstavnička vlast) pratile su i općine kada je riječ o unutrašnjoj organizaciji.

Predstavnička tijela skupština općina bila su njena vijeća udruženog rada, vijeća mjesnih zajednica te društveno-politička vijeća. Ona su imala zajedničke i odvojene kao i kombinirane sjednice i ravnopravno su učestvovala u donošenju odluka. Skupštine općina imale su i svoje stalne i povremene komisije te predsjedništva. Predsjedništvo jedne općine činili su: predsjednik skupštine, predsjednici skupštinskih vijeća, sekretar skupštine te predsjednici skupštinskih komisija.

⁵⁹ *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 17/55.

⁶⁰ Isto. 16/55.

⁶¹ Milidragović, "Narodna vlast", 199.

Općinsku upravu činili su njen Izvršni odbor, skupštinski sekretarijati i drugi organi uprave. Ovi organi uprave bili su samostalni u svom djelokrugu i odgovarali su samo skupštinama općina i njihovim izvršnim odborima.

Kada je u pitanju prostor grada Sarajeva, skupštine općina mogle su odlučiti da poslove od interesa za pojedinu općinu vrše organizacije koje zajednički formiraju skupštine općina na području grada Sarajeva.

* * *

Fond Skupština Opštine Centar Sarajevo preuzet je od Općine Centar. Tom prilikom Arhiv je preuzeo i građu Narodnog odbora Stari Grad do 1958. godine (nalazi se u okviru fonda SO Centar Sarajevo).⁶² Građa je u procesu obrade i sređivanja te su sačinjeni sumarni i sumarno-analitički inventari. Fond Skupština Opštine Novo Sarajevo također je u procesu obrade, građa je djelimično sređena i urađeni su određeni spiskovi i sumarni te sumarno-analitički inventari.⁶³ Fond Općina / Opština Stari Grad je u procesu obrade, ali su i ovdje urađeni sumarni i sumarno-analitički inventari te spiskovi.⁶⁴ Za fond Općina / Opština Novi Grad urađeni su adekvatni spiskovi i sumarno-analitički inventari kao informativna pomagala.⁶⁵

⁶² Naziv fonda: Skupština Opštine Centar Sarajevo; Signatura: SOCS-524; Vremenski raspon: 1952–1995; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica i ćirilica; Stepennost: registraturno sređen, sumarno i sumarno-analitički obrađen; Količina: 1160 dužinskih metara.

⁶³ Naziv fonda: Skupština Opštine Novo Sarajevo ili Općina Novo Sarajevo; Signatura: SONS-513; Vremenski raspon: 1958–1999; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica i ćirilica; Stepennost: registraturno sređen, sumarno i sumarno-analitički obrađen; Količina: cca 1000 dužinskih metara.

⁶⁴ Naziv fonda: Općina Stari Grad ili Opština Stari Grad; Signatura: OSG-605; Vremenski raspon: 1978–1995; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica i ćirilica; Stepennost: registraturno sređen, sumarno i sumarno-analitički obrađen; Količina: cca 215 dužinskih metara.

⁶⁵ Naziv fonda: Općina Novi Grad ili Opština Novi Grad; Signatura: ONG-602; Vremenski raspon: 1978–1995; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica i ćirilica; Stepennost: registraturno sređen, arhivistički sumarno i sumarno-analitički obrađen; Količina: cca 150 dužinskih metara.

Arhivski fondovi gradskih općina grada Sarajeva, koji se nalaze u Historijskom arhivu Sarajevo, u svom sastavu nemaju građu matičnih ureda. Građa tih ureda i matične knjige nisu nikad preuzimani. Također je značajno istaknuti da je građa iz perioda rata u Bosni i Hercegovini (1992–1995) preuzeta iz svih gradskih općina u cijelosti. Ovi fondovi su registraturno sređeni u općinama i takvi su preuzimani od njih.

Riječ je uglavnom o građi koja tretira upravni, imovinsko-pravni, socijalni, građevinski i privredni segment rada općine. Tu su također zapisnici sjednica vijeća i izvršnih odbora općina i nekih drugih tijela i komisija. Značajan dio arhivske građe čini tehničko-projektna dokumentacija. Najraznovrsnija građa, odnosno građa koja je stvarana u skoro svim općinskim službama, jeste ona Skupštine Opštine Centar, što potvrđuju inventari kad je ovaj arhivski fond u pitanju.

Skupština Grada Sarajeva

S obzirom na to da su stanje na terenu i životne potrebe ukazivale na to da je jedinstveno gradsko jezgro vještački podijeljeno na gradske općine, 1969. godine amandmanom na Ustav SR Bosne i Hercegovine i posebnim *Zakonom o gradu* formiran je grad Sarajevo.⁶⁶ Ovo je zapravo bio svojevrsan “povratak otpisanih” koji je rezultirao konstituiranjem Skupštine Grada Sarajeva.

Grad Sarajevo do 1978. godine čine općine Centar, Novo Sarajevo, Ilidža i Vogošća, a nakon 1978. formirane su općine Stari Grad i Novi Grad. Prava, dužnosti i nadležnosti gradskih upravnih organa utvrđeni su njegovim statutom, koji je donijela Skupština.⁶⁷

Nova gradska uprava usmjeravala je i usklađivala razvoj privrede i društvenih djelatnosti te osiguravala opće uslove za privređivanje i rad, zapošljavanje i snabdijevanje ljudi i građana. Skupština Grada Sarajeva bila je nadležna za programiranje i planiranje prostornog, urbanističkog,

⁶⁶ *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 16/69.

⁶⁷ *Službene novine grada Sarajeva*, 5/74.

privrednog i društvenog razvoja. Ovi programi su se usklađivali sa programima i planovima Republike, ali su se također donosili u saglasnosti i saradnji s općinama s područja grada Sarajeva.

Skupština također donosi odluke i druga opća akta koja se odnose na: odbranu, sigurnost, unutrašnje poslove, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, određivanje ličnog dohotka, stambeno-komunalnu oblast, zaštitu čovjekove okoline, kulturu, baštinu, osnovno, srednje i visoko obrazovanje, zavođenje doprinosa, poreza, taksa te drugih javnih dažbina. U sklop njenih nadležnosti spadalo je i donošenje odluka i propisa u oblastima proizvodnje i prometa roba, ugostiteljstva, turizma, upravljanje i upotreba sredstava zajedničkih rezervi te organizacija udruženog rada, kao i utvrđivanje društvenih obaveza u komunalnoj i stambenoj oblasti. Također određuje i utvrđuje različite normative (urbanističke, zdravstvene, higijenske, sanitarno-tehničke, sanitarno-veterinarske, kao i cijene, radno vrijeme te razne vidove zaštite za poslovne prostore, pijace, tržnice itd.).

Skupština je imala nadležnost da osniva: srednje i više škole, fakultete, prosvjetno-pedagoške službe, naučne, kulturne i baštinske ustanove, turističke organizacije, zdravstvene i farmaceutske organizacije, isto tako organizacije u oblasti urbanizma i projektovanja, kao i socijalne zaštite, potom sve komunalne organizacije te organizacije za gradski saobraćaj, za gazdovanje stambenim zgradama u društvenoj svojini i dr.

Skupštinu Grada Sarajeva (SGS) od 1969. do 1974. godine činila su četiri vijeća: Gradsko vijeće SGS-a, Privredno vijeće SGS-a, Prosvjetno-kulturno vijeće SGS-a te Socijalno-zdravstveno vijeće SGS-a. Nakon 1974. godine čine je tri vijeća: Vijeće udruženog rada, Vijeće mjesnih zajednica (od 1982. godine Vijeće opština) te Društveno-političko vijeće. Oni su imali zajedničke i odvojene, kao i kombinirane sjednice i ravnopravno su učestvovali u donošenju odluka. Stručne, administrativne i druge neophodne poslove za rad SGS-a, njenih vijeća, radnih tijela i delegata vršio je Sekretarijat skupštinskih službi / poslova na čelu

sa sekretarom Skupštine. U okviru ovog sekretarijata službe su se organizirale i funkcionirale kao jedinstvene cjeline.⁶⁸

Stalne skupštinske komisije bile su one za propise, društveni nadzor, izbor (imenovanja i postavljenja), potom za boračka i invalidska pitanja, odlikovanja, dodjelu spomen-plaketa grada i drugih javnih priznanja, kao i za predstavke i pritužbe, vjerska pitanja, za spomen-obilježavanje historijskih događaja i ličnosti te za zaštitu i unapređivanje čovjekove prirodne i radom stvorene sredine.

Organe uprave SGS-a činili su njegovi sekretarijati: Sekretarijat za unutrašnje poslove, Sekretarijat za narodnu odbranu, Sekretarijat za inspeksijske poslove, Sekretarijat za prostorno uređenje, Sekretarijat za privredu i finansije, Sekretarijat za društvene djelatnosti i Sekretarijat za opštu upravu i izvršenje budžeta.

Izvršni odbor SGS-a bio je izvršni organ Skupštine i njega su činili predsjednik, potpredsjednik, 6 članova (od 1990. godine 3 člana) te sekretari gradskih sekretarijata i sekretar Izvršnog odbora. U vršenju svojih poslova ovo je tijelo saradivalo s izvršnim odborima gradskih općina.

Nakon održanih prvih višestranačkih izbora u jesen 1990. godine SGS postaje jednodomna skupština u skladu s provedenim ustavnim reformama (amandmanima) u ljeto 1990. godine.⁶⁹ Ona takva ostaje sve do prestanka svoga rada 1995. godine.

Kompletan rad Skupštine Grada Sarajeva, svih njenih tijela te organa uprave i Izvršnog odbora regulirali su *Poslovník SGS-a* i odluke koje su se odnosile na organizaciju i rad skupštinskih komisija, organa uprave i Izvršnog odbora.⁷⁰

⁶⁸ Sekretarijat skupštinskih službi su činile: Služba za potrebe SGS-a, vijeća, radnih tijela i delegata, Služba za normativnu djelatnost i opšte poslove, Služba za saradnju sa samoupravnim organizacijama i zajednicama, Služba za međugradsku saradnju i protokol, Kabinet predsjednika Skupštine grada te Služba za informisanje i dokumentaciju.

⁶⁹ "Odluka o izmjenama i dopunama Statuta grada Sarajeva", *Službene novine grada Sarajeva*, 17/90.

⁷⁰ *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 11/74.

* * *

Nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu dolazi do novog teritorijalno-upravnog preustroja Bosne i Hercegovine. Teritorij Grada Sarajeva dio je Kantona Sarajevo koji je, pak, dio bosanskohercegovačkog entiteta Federacija Bosne i Hercegovine. To je značilo da dotadašnja Skupština Grada Sarajeva prestaje s radom i formira se nova organizacija gradske uprave. Dokumentaciju Skupštine preuzela je novoformirana kantonalna uprava, odnosno Služba za zajedničke poslove Skupštine Kantona Sarajevo. Nažalost, ova vrijedna arhivska građa bila je, zbog loših uvjeta čuvanja, prepuštena propadanju. Historijski arhiv Sarajevo je po hitnoj proceduri 2008. godine preuzeo i sredio dio ove građe.⁷¹

Građa je sređena tematski i hronološki te je kroz sumarni popis inventarnih jedinica (kutija) dostupna. S obzirom na to da nije u cijelosti preuzeta, ni proces sređivanja i obrade nije u cijelosti završen.

Glavni dio građe čine sjednice SGS-a (zajedničke, odvojene i kombinirane sjednice skupštinskih vijeća) s materijalima (zapisnici sjednica, stenografski zapisnici sjednica, pripremni materijali i zaključci). Spisi su sastavljeni od brojnih izvještaja, elaborata, planova, prijedloga, nacрта, studija, strategija, biltena, objavljene i neobjavljene literature itd. Svaku sjednicu prate i realizacije s raznim odlukama, rješenjima, izvještajima i drugim sličnim dokumentima. Tu su još razni dopisi, pisma, materijali za službene novine, obračuni ličnih dohodaka, savjeti i zborovi radnika, izborni materijali itd.

Prilikom sređivanja i obrade posebno su izdvojene tzv. svečane i komemorativne sjednice s materijalima, kao i sve ono što se tiče kandidature, organizacije i sprovedbe XIV zimskih olimpijskih igara u

⁷¹ Naziv fonda: Skupština Grada Sarajeva; Signatura: SGS-611; Vremenski raspon: 1963–1995; Jezik: bosanski, srpski i hrvatski; Pismo: latinica i cirilica; Stepennost: arhivistički sumarno-analitički obrađen; Količina: cca 55 dužinskih metara (cca 540 kutija); Serije: Organi Skupštine Grada Sarajeva, Regulacioni planovi grada Sarajeva, Zimske olimpijske igre 1984.

Sarajevu (1977–1984) s obzirom na to da se radi o prvorazrednoj arhivskoj građi i izvorima.⁷²

Neke vrste potcjelina čine spisi Sekretarijata skupštinskih poslova, Komisije za izbor, imenovanja i postavljenja, Izvršni odbor SGS-a te Predsjedništvo SGS-a. U sklopu građe nalaze se također izapisnici sjednica Gradskog vijeća grada Sarajeva 1963–1969. (5 kutija).⁷³ Posebno su izdvojeni i regulacioni planovi za izradu GUP-a koji su analizirani i podnošeni na usvajanje SGS-u. Građa nije u cijelosti preuzeta te stoga nedostaju dijelovi spisa koji se odnose na Izvršni odbor, Sekretarijat skupštinskih službi te tehničku dokumentaciju.

Zaključak

Ovaj period organizacije i djelovanja moderne gradske uprave Grada Sarajeva jeste tzv. druga faza njenog postojanja i rada. Nju karakteriziraju teritorijalne i administrativno-upravne promjene na teritoriji Grada Sarajeva. Te su promjene bile veoma česte i teško je naći državu u kojoj je za relativno kratko vrijeme izvršeno toliko teritorijalnih i upravnih promjena te promjena u nadležnostima i djelokrugu poslova. To je rezultat

⁷² Riječ je o raznovrsnom materijalu koji pokriva period od 1977. godine, odnosno kandidature, do samog održavanja olimpijskih igara u Sarajevu 1984. godine. Tu su spisi koji se odnose na sami proces kandidature a imaju vezu sa dokumentacijom koja se tiče zajma / kredita od strane *Međunarodnog monetarnog fonda* (MMF) za projekte unapređenja čovjekove okoline te izgradnje i rekonstrukcije komunalne infrastrukture, što je sami početak priče o kandidaturi. Također unutar serije nalaze se razni izvještaji, informacije, planovi, programi, operativa, kao i bilteni SGS-a te zapisnici koji prate sami proces kandidature te pripreme za organizaciju zimskih olimpijskih igara. Sve ovo se nadovezuje na *Zajedničku sjednicu svih vijeća SGS-a – 3. sjednica: Kandidatura za organizaciju XIV ZOI 1984; organizacija i formiranje Organizacionog komiteta te ostala pitanja u vezi s organizacijom* iz 1978. godine. U ovoj seriji se između ostalog nalazi i dio dokumentacije Organizacionog komiteta XIV zimskih olimpijskih igara, a još jedan dio u arhivskom fondu *ZOI turs Sarajevo*, također u policama Historijskog arhiva Sarajevo te koliko je nama poznato nigdje više. Ova serija također sadrži nekoliko tzv. *feasibility studija* urađenih u Švedskoj 1978. godine za projekat kandidature Sarajeva, kao i konačni *Izvještaj o održanim XIV zimskim olimpijskim igrama* iz oktobra 1984. godine, nikad objavljen. Riječ je o neprocjenjivom materijalu i izvorima koji ranije nisu bili dostupni.

⁷³ Ovo vijeće nije bilo organ vlasti niti drugostepeni organ u odnosu na općine.

traženja adekvatnih rješenja za efikasnije funkcioniranje organa uprave kroz smanjivanje vrsta i broja političko-teritorijalnih jedinica, ali i formiranja gradskih reiona te kasnije gradskih općina. Sve su te promjene išle od složenijeg ka jednostavnijem sistemu lokalne uprave. U jednom periodu od 1955. do 1969. godine uprava Grada Sarajeva nije ni postojala, nego su ingerencije Gradskog narodnog odbora preuzele gradske općine i Srez Sarajevo. Tek formiranjem Skupštine Grada Sarajeva 1969. godine došlo je do stabiliziranja ustrojavanja uprave na području Grada Sarajeva koja se poslije samo nadograđivala i trpila manje izmjene u unutrašnjoj organizaciji rada, ali ne i nadležnostima, koje su do 1995. godine ostale iste. Smanjivanjem državnih ovlasti u privredi i lokalnoj upravi, privrednim jačanjem lokalnih zajednica, rasli su zahtjevi i potrebe za proširivanjem djelokruga rada lokalnih organa vlasti, što je dovelo do postepene deatizacije u njihovom radu i nadležnostima.

Arhivska građa organa uprave u Historijskom arhivu Sarajevo dokaz je kontinuiteta djelovanja i izgradnje moderne organizacije uprave na području Grada Sarajeva. Sačuvana arhivska građa lokalne uprave u Historijskom arhivu Sarajevo prvorazredni je svjedok vremena djelovanja te svih promjena raznih nivoa lokalne uprave na području Grada Sarajeva i nezaobilazna je u donošenju bilo kakvih odluka i rješenja u pitanju organizacije gradske uprave. Također je nezaobilazna u vršenju upravnih i administrativnih poslova organa uprave jer ona nije samo historijska građa nego i aktivna dokumentacija u rješavanju mnogih imovinskih, privatno-pravnih i dokaznih postupaka te predmeta različite vrste, urbanističkih rješenja i planiranja, građevinskih poduhvata, historijata i prava vlasništva itd.

Arhivske fondove sarajevske gradske uprave datirane do 1966. godine Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine proglasila je nacionalnim spomenicima Bosne i Hercegovine – pokretno dobro.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

Neobjavljeni izvori:

- Historijski arhiv Sarajevo (HAS)
 - Fond: Narodni odbor Grada Sarajeva ili Gradski narodni odbor, 1945–1955. (GNO-106)
 - Fond: Narodni odbor I. rejona Sarajevo, 1945–1952. (NO/I-284)
 - Fond: Narodni odbor II. rejona Sarajevo, 1945–1952. (NO/II-285)
 - Fond: Narodni odbor III. rejona Sarajevo, 1945–1952. (NO/III-286)
 - Fond: Narodni odbor IV. rejona Sarajevo, 1945–1952. (NO/IV-287)
 - Fond: Narodni odbor Sreza Sarajevo ili Sreski narodni odbor, 1945–1966. (NOS-511)
 - Fond: Skupština Opštine Centar Sarajevo, 1952–1995. (SOCS-524)
 - Fond: Skupština Opštine Novo Sarajevo ili Općina Novo Sarajevo, 1958–1999. (SONS-513)
 - Fond: Općina Stari Grad ili Opština Stari Grad, 1978–1995. (OSG-605)
 - Fond: Općina Novi Grad ili Opština Novi Grad, 1978–1995. (ONG-602)
 - Fond: Skupština Grada Sarajeva, 1969–1995. (SGS-611)

Objavljeni izvori:

- *Službeni glasnik sreza Sarajevo*, 1/55.
- *Službeni glasnik sreza Sarajevo*, 21/56.
- *Službeni list FNRJ*, 43/46.
- *Službeni list FNRJ*, 49/49.
- *Službeni list FNRJ*, 26/55.

- *Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine*, 11/45.
- *Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine*, 18/45.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 27/45.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 44/46.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 29/47.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 52/47.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 5/49.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 16/49.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 11/52.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 18/52.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 16/55.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 17/55.
- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, 47/62.
- *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 14/66.
- *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 14/69.
- *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 16/69.
- *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 99/69.
- *Službeni list SR Bosne i Hercegovine*, 11/74.
- *Službene novine Grada Sarajeva*, 5/74.
- *Službene novine Grada Sarajeva*, 11/74.
- *Službene novine Grada Sarajeva*, 17/90.

LITERATURA

Knjige:

- Mihaljević, Marta i drugi. *Arhivistički rječnik englesko-hrvatski / hrvatsko-engleski*. Radovi 30. Zagreb: Zavod za informacijske studije, FF press, 2015.

- Pearce-Moses, Richard. *A Glossary of Archival and Records Terminology*. Chicago: The Society of American Archivists, 2005. dostupno na: <http://files.archivists.org/pubs/free/SAA-Glossary-2005.pdf> (8. 10. 2019).
- Grupa autora. *Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, 2010.

Članci:

- Kojo, Ljubo. “U gradskom vijeću 1955–1961. godine”. u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – uvođenje samoupravljanja*, tom drugi, ur. M. Čanković. Sarajevo: Istorijski arhiv Sarajevo, 1990, 245-251.
- Kolanović, Josip. “Arhivistika i povijest upravnih institucija”. *Arhivski vijesnik*, Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 34–35, 1992, 9-20.
- Kosovac, Dragutin. “Grad u srezu”, u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – uvođenje samoupravljanja*, tom drugi, ur. M. Čanković. Sarajevo: Istorijski arhiv Sarajevo, 1990, 240-244.
- Milidragović, Dušan. “Organizovanje i izgradnja narodne vlasti u Sarajevu”, u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – od oslobođenja do samoupravljanja*, tom prvi, ur. M. Čanković. Sarajevo: Istorijski arhiv Sarajevo, 1988, 73-103.
- Milidragović, Dušan. “Narodna vlast”, u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji – uvođenje samoupravljanja*, tom drugi, ur. M. Čanković. Sarajevo: Istorijski arhiv Sarajevo, 1990, 175-200.

Neobjavljeni radovi:

- Rodinis, Andrej. *Institucije javne uprave u Bosni i Hercegovini 1918–1945: funkcije i upravljanje zapisima*, Doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009.

Summary

Sarajevo City Government: Cross-section of the Organization and Operation of the Administrative Institutions in the City of Sarajevo Area, 1945–1995

Historical development, mutual dependence and structures are the basis for proper valorisation of the role of institutions in different periods and at different levels. The hierarchical dependence of the administration institutions is a reflection of a certain type of society and the state organization (centralized, decentralized, self-governing, etc.), which in itself speaks about the functioning, importance and character of certain institutions (whether it is independent or reduced to execution, implementation or carrying out of orders from above, etc.).

The study of the administrative institutions of Bosnia and Herzegovina closely links the historical and archival approach of the study. Studying of the structure and functioning of the entire state administration includes determining the answers to several questions: a) how statehood relationships as well as the circumstances and the manner in which the principles of establishment and functioning of the bosnian-herzegovinan administration are determined on functioning of administrative institutions; b) what are the phases of the process of building the administration; c) what was the hierarchical structure of administrative institutions and their relationship; d) what was the internal organization of the administration and what changes and reorganization they followed; e) what are the main business agendas; f) public record management system and g) the question of archival holdings order, the preservation, the arrangement, the structure, the availability and the manner of using the archival material.

The organization of Sarajevo's modern city administration dates back 140 years ago. It had two development phases in the process of organizing and working: the first phase from 1878 to 1945 and the second phase from 1945 to 1995.

The second phase is characterized by permanent territorial and administrative changes on the territory of the city and areas of Sarajevo. These changes were very common and it is difficult to find a country where so much territorial and administrative changes were made in a relatively short time, as well as changes in the competencies and agenda of the business.

This is the time when Yugoslavia and Bosnia and Herzegovina were looking for adequate solutions to more efficient functioning of the authorities and state administration, through the reduction of the type and number of political-territorial units, but also time of the formation of the city's rejons and later of the city's municipalities. All these changes went from a more complex to a simpler system of local self-government. In a period between 1955. and 1969, the administration of City of Sarajevo did not exist, but the town councils jurisdictions took over city municipalities and County Sarajevo Peoples committee. Only after the formation of the Sarajevo City Assembly in 1969 there was a stabilization of the establishment of the local administration in the area of the city of Sarajevo which was only afterwards upgraded and suffered minor changes in the internal organization of work.

The content, valorisation of the stored data and the structure of the archival fonds are determined with its records creator and institution. It is therefore important to present the history of the establishing and functioning of different levels of administrative bodies and their continuity, as well as discontinuity, in the process of building government from central to local administration bodies. The best example are archival fonds of the Sarajevo Historical Archives because they testify of the continuity of building the entire administration in the area of Sarajevo. This construction has undergone many changes, and today it is looking for adequate modalities in its functioning.